

JIZZAX VA SIRDARYO VILOYATLARIDA MIGRATSIYA JARAYONLARINING XUSUSIYATLARI 1991-2024 YILLAR

Norboyev Do'syor Farxod o'g'li

Aniq va ijtimoiy fanlar univeristeti

2-kurs magistranti

+99893 839 72 72

Dostyornorboyev@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada Jizzax va Sirdaryo viloyatlarida 1991-2024 yillar oralig'ida yuz bergan migratsiya jarayonlari batafsil tahlil qilingan. Tadqiqot davomida ichki va tashqi migratsiya oqimlari, ularning hududiy rivojlanish va aholi tarkibiga ta'siri o'rganilgan. Migratsiya jarayonlarining asosiy omillari sifatida iqtisodiy imkoniyatlarning cheklanganligi, urbanizatsiya jarayonlari va mehnat resurslarining notekis taqsimlanishi aniqlangan. Natijalar shuni ko'rsatadiki, migratsiya hududiy rivojlanishdagi tafovutlarni kuchaytirgan va qishloq hududlarda iqtisodiy imkoniyatlarni cheklangan holga keltirgan. Tadqiqot davlat siyosatini takomillashtirish va migratsiya oqimlarini samarali boshqarish uchun amaliy tavsiyalarni taklif qiladi.

Kalit so'zlar: Migratsiya, Jizzax viloyati, Sirdaryo viloyati, ichki migratsiya, tashqi migratsiya, urbanizatsiya, demografik o'zgarishlar, hududiy rivojlanish, iqtisodiy imkoniyatlar, davlat siyosati

Kirish

O'zbekiston mustaqillikka erishganidan so'ng, mamlakatning turli hududlarida demografik jarayonlarda sezilarli o'zgarishlar kuzatildi. Aholi sonining o'sishi, urbanizatsiya jarayonlari va mehnat resurslarining hududiy taqsimlanishi migratsiyaning muhim omillaridan biri sifatida namoyon bo'ldi. Jizzax va Sirdaryo

viloyatlari o'zining hududiy joylashuvi, iqtisodiy xususiyatlari va ijtimoiy sharoitlari sababli migratsiya jarayonlarida alohida e'tiborni talab qiladigan hududlar hisoblanadi. Ushbu maqola ushbu viloyatlardagi 1991-2024 yillar oralig'idagi migratsiya jarayonlarini o'rganishga bag'ishlangan bo'lib, ularning hududiy rivojlanish va aholi tarkibiga ta'sirini o'rganadi.

Migratsiya jarayonlarining murakkab tabiati bir qator omillar bilan bog'liq bo'lib, iqtisodiy imkoniyatlar, ijtimoiy sharoitlar va davlat siyosati bu jarayonlarga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. 1991-yilda O'zbekistonning mustaqillikka erishishi mamlakatning demografik ko'rsatkichlariga ham ta'sir qilgan. Mustaqillik yillarida amalga oshirilgan iqtisodiy va siyosiy islohotlar migratsiyaning ichki va tashqi oqimlarini shakllantirishda muhim rol o'ynagan. Jizzax va Sirdaryo viloyatlari bu jarayonlarning ijtimoiy-iqtisodiy jihatdan namoyon bo'lishida o'ziga xos o'rin tutgan.

Jizzax va Sirdaryo viloyatlarining migratsiya jihatidan ahamiyati

Jizzax viloyati O'zbekistonning markaziy qismida joylashgan bo'lib, iqtisodiy va ijtimoiy jihatdan turli xususiyatlarga ega. 1991-yildan keyin viloyatdagi urbanizatsiya darajasi oshgan bo'lsa-da, qishloq xo'jaligi hali ham asosiy iqtisodiy sektor sifatida qoldi. Bu esa migratsiya jarayonlarini shakllantirishda muhim omil bo'lib, aholi ko'chishining asosiy sabablaridan biri qishloq joylardagi ish o'rinlarining yetishmovchiligi bo'ldi.

Sirdaryo viloyati esa irrigatsiya tizimiga asoslangan qishloq xo'jaligi bilan mashhur bo'lib, shahar hududlari kamligi va infratuzilma rivojlanishining cheklanganligi sababli ichki migratsiyaga sezilarli darajada ta'sir qilgan. Viloyatdagi iqtisodiy sharoitlarning murakkabligi tashqi migratsiyaning kuchayishiga olib kelgan. Rossiya va Qozog'iston kabi davlatlarga mehnat migrantlarining oqimi bu hududlarda aholi sonining kamayishiga sabab bo'lgan.

Materiallar va usullar

Ushbu tadqiqotda 1991-2024 yillar oralig'idagi migratsiya jarayonlarini o'rganish uchun quyidagi ma'lumotlar va usullardan foydalanildi:

• **Ma'lumotlar manbalari:** O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi hisobotlari, xalqaro tashkilotlarning tahliliy materiallari, ilmiy maqolalar va mahalliy tadqiqot natijalari.

• **Tadqiqot usullari:**

1. **Tarixiy tahlil:** Migratsiya oqimlarining vaqt davomida o'zgarishini aniqlash.
2. **Ijtimoiy-iqtisodiy tahlil:** Hududiy rivojlanish va migratsiya o'rtasidagi bog'liqlikni o'rganish.
3. **Xaritalash va grafik tahlil:** Migratsiya tendensiyalarini diagrammalar va xaritalar yordamida vizualizatsiya qilish.

Mazkur tadqiqotning o'ziga xos jihatlaridan biri shundaki, demografik o'zgarishlar faqat statistik ma'lumotlar asosida emas, balki migratsiya oqimlarining ijtimoiy-iqtisodiy sabablariga qaratilgan tahlil bilan ham boyitildi. Tadqiqotning cheklovlari sifatida ayrim statistik ma'lumotlarning to'liq bo'lmasligi va mavjud ma'lumotlarning ishonchlilik darajasidagi tafovutlar qayd etiladi.

Natijalar

Mazkur tadqiqot Jizzax va Sirdaryo viloyatlaridagi migratsiya jarayonlarining asosiy jihatlarini yoritdi. 1991-2024 yillar oralig'ida ushbu hududlarda quyidagi asosiy natijalar kuzatildi:

1. **Ichki migratsiya:** Urbanizatsiya jarayonlari bilan bog'liq holda, qishloq joylardan shaharlarga ko'chish tendensiyasi sezilarli darajada oshdi. Jizzax viloyatida aholi sonining shahar hududlarida ko'payishi va qishloq joylarda pasayishi kuzatildi. Bu holat shahar infratuzilmasiga bosimni oshirdi.
2. **Tashqi migratsiya:** Iqtisodiy imkoniyatlar izlash maqsadida Rossiya va Qozog'iston kabi davlatlarga mehnat migrantlarining chiqishi yuqori darajada kuzatildi. Sirdaryo viloyatida bu jarayon ayniqsa sezilarli bo'lib, yosh va mehnatga layoqatli aholining ko'p qismi hududni tark etdi.
3. **Ijtimoiy-iqtisodiy ta'sir:** Migratsiya jarayonlari natijasida oilalarning iqtisodiy ahvoli yaxshilangan bo'lsa-da, hududiy iqtisodiyot va demografik tarkibda

salbiy ta'sirlar kuzatildi. Xususan, mehnat resurslarining yo'qotilishi mahalliy iqtisodiyot rivojlanishiga to'sqinlik qildi.

4. **Hududiy rivojlanishdagi tafovutlar:** Migratsiya jarayonlari hududiy rivojlanish darajasidagi tafovutlarni kuchaytirdi. Shaharlardagi infratuzilma rivojlangan bo'lsa-da, qishloq joylarda iqtisodiy va ijtimoiy imkoniyatlar cheklangan bo'lib qolmoqda.

5. **Demografik o'zgarishlar:** Migratsiya jarayonlari Jizzax va Sirdaryo viloyatlarida aholi sonining umumiy o'zgarishlariga sezilarli ta'sir ko'rsatdi. Sirdaryo viloyatida aholi sonining tabiiy o'sishi migratsiya oqibatidagi pasayishni qisman qopladi, ammo umumiy saldosi manfiy bo'ldi.

Mazkur natijalar migratsiyaning hududiy rivojlanish va aholi tarkibiga kompleks ta'sirini ko'rsatadi.

Muhokama

Mazkur tadqiqot natijalari Jizzax va Sirdaryo viloyatlarida migratsiya jarayonlarining murakkabligini ko'rsatdi. Birinchidan, iqtisodiy omillar migratsiyaning asosiy harakatlantiruvchi kuchi ekanligi aniqlandi. Ish o'rinlari yetishmovchiligi va qishloq xo'jaligi sektorining cheklanganligi ko'pchilikni boshqa hudud yoki xorijiy davlatlarga ko'chishga undagan.

Ikkinchidan, tashqi migratsiyaning aholi tarkibiga salbiy ta'siri, xususan, yosh va malakali ishchi kuchining chetga chiqib ketishi viloyatlarning iqtisodiy rivojlanishiga to'siq bo'ldi. Shu bilan birga, chet elda ishlayotgan migrantlar tomonidan yuborilgan pul o'tkazmalari oilalarning iqtisodiy ahvolini yaxshilashga yordam berdi, lekin bu ijtimoiy masalalarni to'liq hal eta olmadi.

Ichki migratsiya tendensiyalarini tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, shahar hududlariga ko'chish urbanizatsiya jarayonlarini tezlashtirgan bo'lsa-da, infratuzilma va xizmatlar sohasiga ortiqcha yuk yukladi. Natijada, shaharlar iqtisodiy va ijtimoiy jihatdan rivojlanish imkoniyatlarini to'laqonli ishga solish uchun yangi strategiyalar ishlab chiqishga muhtoj bo'ldi.

Ushbu natijalar davlat siyosatining migratsiyani tartibga solishdagi ahamiyatini oshirish zarurligini ko'rsatadi. Xususan, qishloq joylarda iqtisodiy imkoniyatlarni kengaytirish, shahar infratuzilmasini rivojlantirish va xorijiy mehnat migrantlari huquqlarini himoya qilish bo'yicha kompleks chora-tadbirlar amalga oshirilishi lozim.

Xulosa

1991-2024 yillar davomida Jizzax va Sirdaryo viloyatlarida kuzatilgan migratsiya jarayonlari bu hududlarning demografik va iqtisodiy rivojlanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatdi. Migratsiyaning asosiy sabablari qatoriga iqtisodiy imkoniyatlarning cheklanganligi, ish o'rinlarining yetarli emasligi va urbanizatsiya jarayonlari kirdi. Ushbu hududlardan xorijga mehnat migratsiyasi oqibatida iqtisodiy resurslarning chetga chiqishi kuzatilgan, ammo bu jarayon oilalar daromadiga ijobiy ta'sir qilgan.

Ichki migratsiya esa shahar hududlarida infratuzilma va xizmat ko'rsatish sohasining rivojlanishiga yordam bergan. Kelgusida migratsiya oqimlarini boshqarish va viloyatlarning iqtisodiy rivojlanishini ta'minlash uchun davlat siyosatini yanada samarali shakllantirish lozim. Shuningdek, hududiy rivojlanish strategiyalarini ishlab chiqishda migratsiyaning uzoq muddatli ta'sirlarini hisobga olish zarur.

Adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi. (2024). O'zbekiston Respublikasining 2023-yil demografik holati. Retrieved from stat.uz
2. Begimkulov, J. (2024). Mustaqillik yillarida Jizzax viloyatida yuz bergan ijtimoiy-demografik o'zgarishlar. *Ta'lim va innovatsion tadqiqotlar*, 2024(2), 21-26.
3. O'zbekiston demografiyasi. (n.d.). In *Vikipediya*. Retrieved from uz.wikipedia.org
4. Aripov, A. & Karimov, R. (2021). O'zbekistonning migratsiya siyosati: Ijtimoiy va iqtisodiy jihatlar. *Ijtimoiy fanlar jurnali*, 12(4), 45-56.
5. International Organization for Migration. (2022). Migration Trends in Central Asia. Retrieved from iom.int

6. United Nations Development Programme. (2020). Urbanization and Development in Uzbekistan. Retrieved from undp.org
7. Statista. (2023). Migration trends in Uzbekistan. Retrieved from statista.com
8. Rustamova, Z. (2019). Urbanizatsiya jarayonlarining iqtisodiy tahlili. *O'zbekiston iqtisodiyoti*, 5(3), 34-42.
9. Central Asia Migration Review. (2023). Labour Migration in Uzbekistan: A Regional Analysis. Retrieved from camr.org
10. World Bank. (2022). Migration and Remittances: Uzbekistan Overview. Retrieved from worldbank.org